

productiviteit. Zoodra een kapitaal er in slaagt boven dit gemiddelde uit te komen, bereikt het daarmee twee dingen: 1e, is het in staat een extra winst te maken; 2e, heeft het alle andere kapitalen van de betreffende branche in waarde doen verminderen, d.w.z. het heeft de winstmogelijkheden van die anderen verkleind. Daarmee is dan de waarde van die kapitalen verminderd, omdat deze waarde niet bepaald wordt door het aantal miljoenen, dat het groot is, maar naar de winsten die het kan voortbrengen. Zoodra een bedrijf geen winsten meer afwerpt, is de waarde van het kapitaal nul geworden (afgezien van de oud-roest-waarde).

De strijd der kapitalen voert langs deze weg tot een toestand, waarbij de totale som aan maatschappelijk werkzaam kapitaal in miljoenen uitgedrukt, niet meer in overeenstemming is met de effectieve waarde. Het kapitaal in miljoenen uitgedrukt is ten opzichte van de te behalen winsten te groot. De winsten zijn te klein, om hun maatschappelijke functie verder te kunnen vervullen.

Het kapitalisme is dus een eigenaardig systeem. Zijn doel is het maken van zooveel mogelijk winst voor de afzonderlijke kapitalisten en krachtens dit levensbeginsel neemt het totale kapitaal steeds toe, waarbij de effectieve waarde van het totaal-kapitaal daalt. Hiermee ondermijnt het kapitalisme zelf telkens weer de grondslag van zijn bestaan. De productie verliest steeds meer van zijn voedingsbodem, de winst, tot ze aan de ziekte "winstgebrek" inèenstort.

Hoewel de "overproductie" de uiterlijke verschijningsvorm van de crisis is, is de kwestie dus niet, dat er "te veel" geproduceerd is. Hadden we hiermee te doen, dan zou het bedrijfsleven zich kunnen herstellen, als de groote voorraden verbruikt zijn. Maar daarmee is het kapitalisme niet klaar, zijn heele voedingsbodem moet herzien worden. Daarom zien we juist in crisistijd, dat is in het "genezingsproces", de groote concentratie der kapitalen, de centralisatie der productie, het doorzetten van nieuwe procedè's. Het kapitalisme ondergaat daarom vooral in crisistijd z'n groote **STRUCTUURVERANDERINGEN**, die de nieuwe winstbasis moeten vormen.

Het kapitalisme is dus als de vogel Phoenix uit de oudheid, die zich aan het einde van zijn levenskrachten verbrandt, om dan verjongd uit z'n asch te verrijzen. Fel woedt de brand in het lichaam van het kapitalisme zelf en hij verzengt alle klassen met z'n gloed. Dan verschijnt het kapitalisme verjongd, maar niet als een kleine, schuchtere vogel. In iedere nieuwe jeugd staat het grooter en machtiger dan voorheen. Doch de Phoenix is hier niet het beeld der onsterfelijkheid. Deze kan zich niet eeuwig verbranden, omdat de brand de heele samenleving steeds scherper met de dood bedreigt. Daarom zal de arbeidersklasse deze Phoenix de doodsteek geven, door de levensbron van het kapitalisme, de winst, te sluiten en nieuwe bewegingswetten voor het bedrijfsleven te geven.

IV. ONTSTAAN EN BETEKENIS DER "OVERPRODUCTIE".

- a. De productie als uitdrukking van het beleggingzoekende kapitaal.

Het is geen wonder, dat men de oorzaken der crisissen in het algemeen in een overproductie ziet in deze zin, dat er zooveel geproduceerd is, dat de pakhuizen volzitten en de goederen onverkocht blijven liggen, "omdat zelfs Rockefeller er geen twee magen op na houdt". Het is geen wonder, dat men de oorzaken van de crisissen in deze enorme productiviteit der techniek zoekt, omdat het onverkocht blijven liggen van groote goederenmassa's een sterk in het oog vallend crisisverschijnsel is. Men bekijkt het crisisverschijnsel dan vanuit de goederenmassa, terwijl wij het in de voorgaande bladzijden vanuit de kapitaalverhouding, uit de verhouding tusschen de betaalde en de onbetaalde arbeid (de winsten) bekeken. We hebben betoogd, dat deze grondleggende verhouding gedurende de productie verstoord is. De winsten (onbetaalde arbeid) zijn niet voldoende, om de kapitalistische klassen met hun politieke instellingen (de staat, leger en vloot, de rechterlijke macht, de kerk) te onderhouden en bovendien de ontzettend kostbare strijd der kapitalen te financieren. Wij hebben het crisisverschijnsel dus bekeken vanuit de verhouding, waarin de door de arbeidende massa's voortgebrachte meerwaarde over de verschillende organen der maatschappij wordt verdeeld.

We geven direct toe, dat deze beschouwingwijze niet zoo "eenvoudig" is als de verklaring van het crisisverschijnsel door overproductie van verbruiksgoederen. En we zouden dan ook niet volkomen op een dwaalspoor voerde en de weg afsloot tot het begripen der maatschappelijke verschijnselen. Het is noodzakelijk in de werkelijke verhoudingen door te dringen, om te zien, dat crisissen niet ontstaan door sommige "onvolmaaktheden" in het systeem, die door hervormingen opgeheven kunnen worden. Want het is niet de "slechte organisatie van het emissiewezen (het op de beurs uitgeven van nieuwe leeningen en aandeelen) of de "lichtzinnige financiering van het bedrijfsleven", of de schuld van "onverantwoordelijke beurspeculanten", maar het zijn de bewegingswetten van het private kapitalisme, van de veelgeroemde vrije handel en de vrije beweging der kapitalen.

We hebben het woord "OVERPRODUCTIE" boven dit hoofdstuk tusschen aanhalingsteekens gezet, omdat we daarmee te kennen willen geven, dat deze onverkochte goederenmassa heel wat anders is en op heel andere wijze ontstaat dan men op grond van de "eenvoudige" verklaring aanneemt. We zagen reeds, dat LOUZON de gebruikelijke opvatting formuleerde door te zeggen, dat de productie harder groeit dan het verbruik. En deze ongelijkmatigheid, deze "disharmonie", ontlaadt zich dan in een overproductie, als de nieuw-gebouwde bedrijven, die voor het verbruik werken, hun stroom van producten over de aarde gaan strooien.

Deze voorstelling versluiert de feitelijke beweging der productie. Gedurende de bloeiperiode is er geen ongelijkmatigheid van productie en verbruik, de productie stijgt NIET harder dan het verbruik, want alles wat het bedrijfsleven voortbrengt, wordt in de maatschappij opgenomen. Er is in die tijd juist EVENWICHT. Nu moge het waar zijn, dat in het bijzonder de ontwikkeling na 1921 gedurende de bloeiperiode een voorraadvorming voor verschillende stapelproducten plaats vond (koffie, rubber, suiker, granen), maar deze "afwijking" ontstond, doordat de geweldige kapitaalconcentratie van de tegenwoordige tijd de wetten van het "marktmechanisme" tijdelijk kan doorbreken. En richten we het oog op de ontzaglijke menigvuldigheid der duizenderlei goederen en de enorme omvang der wereldproductie, dan zinken de voorraden der stapelgoederen in het niet. Daarom meenen we te mogen zeggen, dat de productie niet harder groeide dan het verbruik, ondanks de "afwijking" ten opzichte van verschillende stapelproducten.

De vraag is dus: Waar blijft de van jaar tot jaar stijgende goederenmassa? Ieder jaar wordt meer geproduceerd en ieder jaar worden ze in de maatschappij opgenomen. Wie koopen ze? Het zijn de kapitalisten. Zooals we gezien hebben, wordt ieder jaar meer geld op de markt gegooid, om belegging te zoeken. Het nieuw toegevoerde kapitaal treedt nu als koper op en neemt het ieder jaar meer geproduceerde uit de markt. Dus juist doordat telkens nieuw kapitaal op de markt gegooid wordt, vindt het telkens meer geproduceerde zijn plaats. Het nieuwe kapitaal neemt het meer geproduceerde aan machines en grondstoffen uit de markt, alsook, wat telkens meer aan levensmiddelen wordt vervaardigd. Want het nieuwe kapitaal stelt ook nieuwe arbeiders aan, om deze machines te kunnen gebruiken. De arbeiders kunnen pas als koopers optreden, als het nieuwe kapitaal hen in dienst genomen heeft en hen heeft betaald. Het nieuwe kapitaal moet dus eerst als koper van arbeidskracht optreden. En de arbeiders kunnen ook geen cent meer kopen dan door het nieuwe kapitaal aan loon wordt uitbetaald. De kracht van de opbloei wordt daarom geheel bepaald door de snelheid, waarmee nieuw kapitaal in het bedrijfsleven belegd wordt. Of anders gezegd: het toehemen van de vraag naar producten is NIET de uitdrukking van de groeiende behoeften der menschen, maar het is de uitdrukking van het bedrag, dat het nieuwe kapitaal in de vorm van levensmiddelen, machines en grondstoffen uit de markt trekt, om nieuwe winsten te vormen. M.a.w. het toenemen van de vraag IS SLECHTS DE UITDRUKKING VAN HET BELEGGINGZOEKENDE KAPITAAL! Hoe grooter de winsten zijn, des te sneller worden ze verkapitaliseerd, des te stormachtiger verloopt het bedrijfsleven. Het is een waandenkbeeld, dat een overproductie ontstaat, doordat de arbeiders te weinig verbruiken, dat is, doordat de loonen te laag zijn.

OP DE GRONDSLAG VAN DE RENTABILITEIT VAN KAPITAAL HEEFT IEDERE LOONSVERHOOGING DE TENDENZ TOT STAGNEEREN DER PRODUCTIE IN ZICH EN HEEFT IEDERE LOONSVERLAGING DE TENDENZ TOT GROOTERE BLOEI VAN HET BEDRIJFSLEVEN.

Dat is juist de waanzin der kapitalistische productie!

Om de "overproductie" te begrijpen, moet men duidelijk zien, dat de bloeiperiode, het van jaar tot jaar stijgen van de productie, veroorzaakt wordt door het verkapitaliseeren der gemaakte winsten, dat het toenemen van de vraag niet anders dan de uitdrukking van het beleggingzoekende kapitaal is. Als we dit goed in het oog houden, dan is het ook zonder meer duidelijk,

d a t z i c h g r o o t e v o o r r a d e n g a a n v o r -
m e n , z o o d r a g e e n n i e u w k a p i t a a l m e e r
i n h e t b e d r i j f s l e v e n w o r d t o p g e n o m e n .

De goederen, die voor uitbreiding bestemd waren, worden dan NIET uit de markt genomen, met het gevolg, dat ze in heel korte tijd een "overproductie" veroorzaken. De "overproductie" is dan niet anders dan het **AFBREKEN VAN HET UITBREIDINGSPROCES**. Dit afbreken roept dan plotseling een ongelijkmatigheid van productie en verbruik te voorschijn. Het evenwicht usschen productie en verbruik is plotseling verbroken, of plotseling is de productie grooter dan het verbruik.

b. Productie en
voorraden.

Dat de "overproductie" zoo plotseling en inderdaad op deze natuurlijke wijze tot stand komt, blijkt duidelijk uit de statistieken betreffende het bedrijfsleven. Voor 60 belangrijke producten heeft men een productielijn samengesteld, waaruit de toename der productie in de verschillende jaren blijkt. Stelt men het gemiddelde productiecijfer van 1923/25 op 100, dan zien we tot JUNI '29 een bijna onafgebroken stijging, die op haar hoogtepunt tot 126 komt. Dan neemt de productie niet meer toe, maar ze begint langzaam te dalen, om in SEPTEMBER '29 op 121 te komen. De bedrijvigheid liep dus in ruim 3 maanden met 5 : 126, dat is nog geen 4 % terug. Praktisch kan men dus zeggen, dat de productie 3 maanden nagenoeg op het zelfde peil bleef. **H A L F O C T O - B E R**, dus terwijl van een wezenlijke inkrimping van het bedrijfsleven nog geen sprake was, brak de beurscrisis uit en begon de eigenlijke ineenstorting van de productie. (Zie "Handelsblad" van 28 Dec. '29)

Waardoor brak tenslotte die ontzaggelijke beurscrisis uit, waarom kwam er plotseling zoo ruw een einde aan het "hausse-feest" op de beurs, terwijl de productie zich toch nog nagenoeg op dezelfde hoogte bewoog? De verklaring ligt in het feit, dat vanaf JUNI niet meer tot uitbreidingen werd overgegaan, doordat het toevoeren van nieuw kapitaal stagneerde. De voor uitbreiding bestemde goederen werden dus niet uit de markt genomen en **ZOO VORMDE ZICH IN DEZE 3 MAANDEN EEN "OVERPRODUCTIE"**.

Deze "overproductie" bestond nog niet, toen in JUNI de uitbreidingen werden stopgezet. Dit blijkt, als we onze aandacht geven aan de statistiek der voorraden.

Het "Handelsblad" zegt daaromtrent:

"Het merkwaardige verschijnsel doet zich voor, dat de productie NIET begint te dalen, als de voorraden groot zijn, doch juist, als deze zich op een laagte-niveau bewegen."

En dit blad gaat dan verder:

"En nu blijkt, dat de productielijn zich sinds het midden van 1929 in dalende richting beweegt en de lijn der voorraden in stijgende".

(Zooals we zagen bedroeg deze daling nog geen 4 % vòòr de crisis uitbrak. -P.I.C.-)

Het "Handelsblad" noemt het een "merkwaardig verschijnsel". Het is echter alleen "merkwaardig", als men de samenhang niet begrijpt. Zoodra men het bedrijfsleven ziet als een functie van het beleggingzoekende kapitaal, dan is het alleen maar "natuurlijk", dat zich een "overproductie" moet gaan vormen, zoodra geen nieuw kapitaal meer belegd wordt. Alle zakelijke producten, die voor uitbreiding bestemd waren, blijven in de markt en hoopen zich steeds meer op. De voorraden groeien. Maar daarmee wordt het voor de ondernemers tevens ONMOGELIJK, de productie zonder uitbreiding bij een matige winst van 4 % voort te zetten. De zich ophoepende voorraden moeten ten slotte van de hand gedaan worden, omdat de ondernemers anders niet "aan hun verplichtingen kunnen voldoen". Daarmee treedt dan de ineenstorting der prijzen in.

Naast de ineenstorting der prijzen voltrekt zich tevens de ineenstorting van het heele bedrijfsleven. Het is een algemeene "overproductie". ALLE branches blijken "te veel" geproduceerd te hebben, omdat alle fabrieken ingesteld waren op de "gebruikelijke" uitbreiding. De productie wordt ingekrompen en deze inkrimping plant zich voort over het heele bedrijfsleven, waarbij millioenen arbeiders uit de bedrijven gestooten worden.

Vatten we een en ander samen, dan komen we tot het volgende beeld: In de opbloei-periode hebben we een voortdurende uitbreiding der bedrijven door het verkapitaliseeren der gemaakte winsten. Dit is het uitbreidingsproces of accumulatieproces. Dan breekt de uitbreiding plotseling af, hoewel de productie niet of nauwelijks wordt ingekrompen, zoodat de productie voorloopig op hetzelfde peil blijft. Maar juist hierdoor blijven de voor uitbreiding bestemde goederen onverkocht liggen, zoodat zich voorraden gaan vormen: DE "OVERPRODUCTIE BEGINT TE ONTSTAAN". Daarmee raakt de financiële positie der ondernemingen in gevaar. Men moet de zaken afwickelen en onder een ineenstorting der prijzen zet een vinnige concurrentiestrijd in bij een voortdurende inkrimping van het bedrijfsleven. Men werpt zich algemeen op de

export, om in elkaars markten binnen te dringen, waartegen de andere kapitalen zich door middel van tariefmuren trachten te verweren. Hoe langer de crisis duurt, des te heviger is de strijd om elkaars markten, des te heviger is de strijd door tariefmuren, maar binnen steeds nauwer banen gaat de wereldhandel zich bewegen.

De gebruikelijke opvatting, waarnaar de ondernemers maar raak produceeren tot de pakhuisen vol zitten, is naar onze meening niet juist. Dit blijkt ook, als we in het oog houden, hoe het kapitalisme de crisis overwint. Het komt de "afzetmoeielijkheden" te boven, door de productie nóg machtiger uit te bouwen, door nóg reusachtiger bedrijven in te richten, waardoor echter de productiekosten per stuk kunnen dalen. Zoo dacht b.v. de "Maatschappij voor Ondernemingen in Ned. Indië" de rubbercrisis te overwinnen door:

"geleidelijke uitbreiding, verbeterde cultuurmethodes en verlaging van de kostprijs".

(Handelsblad" 12 Dec. '29)

Natuurlijk is het inderdaad mogelijk, dat sommige takken van productie te ver uitgroeien in verband met het opslorplingsvermogen van de markt. Maar dit kan geen *a l g e m e e n e* crisis veroorzaken, die het heele maatschappelijke leven zoo diep ontwricht. Dergelijke storingen van ondergeschikte betekenis interesseeren ons hier niet. De werkelijke "overproductie" heeft een veel diepere zin, juist doordat ze door het afbreken van het uitbreidingsproces ontstaat.

o. Het afbreken van het uitbreidingsproces.

Maar waardoor breekt het uitbreidingsproces af? Welke dwingende macht bepaalt het stopzetten der uitbreidingen? Dat het ophouden van het accumulatieproces tot een crisis moet voeren, is duidelijk, maar daarmee is nog niet verklaard, w a a r o m niet meer uitgebreid wordt. Want zoals we uit de statistiek van productie en voorraden zagen, waren de voorraden op een laagtepunt, toen het uitbreidingsproces afbrak. Er waren dus geen directe "afzetmoeielijkheden", alles wat geproduceerd was, was nog verkocht. Het "Handelsblad" zal natuurlijk zeggen, dat de *v r e e s* ontstond, dat het in de toekomst wel eens mis zou kunnen gaan en dat juist door deze vrees de paniek zich van allen meester maakte.

We zijn het in deze met het "Handelsblad" niet eens en meenen een vastere grondslag van verklaring te hebben, als we het verschijnsel uit de bewegingswetten der kapitalistische productie zelf afleiden. Met of zonder vrees van de kapitalisten *m o e t* de accumulatie afbreken en de crisis intreden.

Het afbreken van het uitbreidingsproces ontstaat even "natuurlijk" als de "overproductie". Zoodra de ondernemingen in crisistijd een nieuwe winstbasis voor hun kapitaal gevonden hebben door verlaging der loonen, rationalisatie, nieuwe productiemethoden en kapitaalafschrijvingen, begint gaandeweg weer een ontwikke-

ling van de bedrijvigheid. De vraag naar allerlei producten gaat weer stijgen, het kapitaal begint weer "behoorlijke" winsten af te werpen. En met het toenemen van de vraag, neemt het proces van bedrijfsuitbreiding weer een aanvang. Het hiertoe benodigde kapitaal kan echter alleen geleverd worden door het verkapitaliseeren der gemaakte winsten. Bij een opbloei van het bedrijfsleven ontstaat dus een levendige vraag naar deze winsten, dat is naar bedrijfskapitaal. Maar zooals de prijzen der producten bij krachtiger navraag stijgen, zoo stijgt ook de prijs van het geld. Dat ook de prijs van het geld stijgt, komt juist, OMDAT DEZE SOMMEN TEN SLOTTE BEPERKT ZIJN, ze kunnen niet verder reiken dan de winsten, die de arbeiders reeds hebben voortgebracht. De strijd der ondernemers, om deze winsten in HUN bedrijf te mogen verkapitaliseeren is in volle gang, en de geldschietters, crediet- en hypotheekbanken lachen in hun vuistje, want ze geven het geld aan wie de hoogste rente betaalt, of wie de hoogste dividenden uitkeert. 't Gevecht van de ondernemers om de credieten, leeningen en andere kapitaalvergrootingen gaat voort en daarmee stijgt de rentevoet van het geld. De vraag naar kapitaal overtreft het aanbod! Ten slotte zien we het verschijnsel, d a t w e b i j i e d e r e a l g e m e e n e c r i s i s zien optreden: ER IS NIET VOLDOENDE GELD VOOR UITBREIDINGEN MEER BESCHIKBAAR!

De ondernemers willen nog wel geld opnemen, om het uitbreidingsproces voort te zetten, maar het geld is zoo duur, dat het bankkapitaal met het grootste deel van de gemaakte winsten gaat strijken, en het bedrijf dus niet "rendabel" is. De ondernemers schrijven nog aanzienlijke leeningen uit, maar.....ze worden niet meer geplaatst, omdat.....er nog te weinig winsten over zijn, die voor kapitalisatie in aanmerking komen. De arbeiders leveren wel de winsten voor het maatschappelijk bedrijfsleven, maar ze leveren NIET GENOEG!

De arbeidersklasse wordt wel uitgebuit, maar ze wordt niet genoeg uitgebuit. En met dit tekort aan kapitaal voor uitbreiding der productie breekt automatisch het uitbreidingsproces af.

Dit verschijnsel, dat bij de huidige crisis ook sterk op de voorgrond trad, werd door het "Handelsblad" aldus geformuleerd:

".....De productie breidde zich uit, de werkloosheid verminderde..... Doch a l l e n g s w e r d e n d e b e s c h i k b a r e k a p i t a l e n g e r i n g e r. Om van de bestaande hausse-stemming op de beurs te profiteeren, werden in Amerika nog haastig enorme kapitaaluitbreidingen doorgevoerd. D e c r e d i e t s c h a a r s c h t e w e r d a c u u t e n z o o o n t w i k k e l d e z i c h e e n e r n s t i g e c r i s i s."

Hiermee is het afbreken van het uitbreidingsproces volkomen "natuurlijk" verklaard. Ten minste in zijn uiterlijke verschijningsvorm. De diepere grond, het dalen van de winstvoet van het productieve kapitaal, waardoor het bedrijfsleven "ziek" geworden is, het achterblijven van de winst ten opzichte van de omvang van het belegde kapitaal, hebben we vroeger gezien.

Maar wie bij de uiterlijke verschijningsvorm blijft hangen, komt tot een volkomen onjuiste beoordeeling van de crisis, omdat deze zich in het beurs- en bankwezen als een "credietschaarschte" en een "kapitaalnoed" openbaart. Zoodoende wordt de schijn gewekt, alsof we niet met een productiecrisis, maar met een geldcrisis te doen hebben. Het "Handelblad" meent dan ook, dat het uitgeput raken van de beschikbare kapitalen veroorzaakt wordt door een onvoldoende organisatie van het geldwezen. Daarom moeten

"de banken er eindelijk toe komen, het geheele emissie-stelsel grondig te herzien",

want het is

"de roekelooze wijze van financiering geweest, die de grondslag voor deze débacle heeft gelegd".

("Handelsblad" - 7 Nov. '29)

"Men heeft hier te doen met een crisis van financiële aard".

("Handelsblad" - 26 Oct. '29)

En een jarenlang als marxistisch econoom bekend staand schrijver schreef bij het uitbreken van de crisis in 1929:

".....Wat dus thans gebeurt.....is niet anders dan het te hoog opjagen van prijzen en het daardoor ontstane te hoog opdrijven van geleende gelden, die de geldgevers eindelijk terugverlangden, omdat zij zelfden wilden trachten er mee te verdienen. Dat is de eenvoudigste manier om de zaak op te lossen en ook de meest juiste. Men behoeft naar niets anders te zoeken, daar al wat men meent te vinden, niets anders is dan zelfbedrog..... Nog eenige maanden zal de moeielijkheid om aan geld te komen aanhouden, dan is alles vergeten en kan het van voren af aan weer beginnen."

Nu is het een bij iedere crisis terugkeerend verschijnsel, dat de oorzaak in de slechte organisatie van het geldwezen gezocht wordt. En zelfs in kringen als die van het "Handelsblad" wordt telkens met de gedachte gespeeld, de crisissen door een planmatige kapitaaluitbreiding en credietverstrekking te voorkomen. Maar de drijvende kracht in het economisch leven is de strijd der kapitalen. Deze strijd bepaalt waar en wanneer de kapitaaluitbreidingen worden doorgevoerd en credieten worden opgenomen. Een planmatige kapitaalvoorziening wil daarom niet anders zeggen dan de opheffing van de strijd der kapitalen, dat is de opheffing van het privaatbezit aan productiemiddelen. Een planmatige kapitaalvoorziening op de grondslag van het privaatbezit (als theoretisch abstracte mogelijkheid gesteld) zou technisch achterblijvende kapitalen volkomen vernietigen, doordat het hun onmogelijk gemaakt zou zijn, hun rentabiliteit op peil te houden. De kapitalistische klassen kunnen er daarom niet aan denken, inderdaad tot een planmatige productie over te gaan.

V. HET CHRONISCHE KARAKTER DER HUIDIGE CRISIS.

Als conclusie van onze voorafgaande beschouwingen kunnen we vaststellen, dat de gebruikelijke opvatting, waarnaar een crisis ontstaat door een overproductie van allerlei goederen, de feitelijke samenhang der verschijnselen versluiert. Men zet de dingen op hun kop. Naar de gebruikelijke opvatting gaat men uit van het direct in het oog springende verschijnsel der overproductie, waaruit dan afzetmoeielijkheden ontstaan, die een daling van de rentabiliteit van het kapitaal tot gevolg hebben. Naar deze opvatting ontstaat de daling van de rentabiliteit uit de overproductie. Maar wij keeren het om. 't Belegde kapitaal groeit sneller dan de winsten, waardoor de rentabiliteit daalt, waaruit als gevolg 't stopzetten der uitbreidingen en daarmee de "overproductie" ontstaan. Naar onze opvatting is de overproductie niet de oorzaak van de crisis, maar de crisis ('t verloren raken van de winstbodem) roept de overproductie te voorschijn. De overproductie is een begeleidend verschijnsel, dat de crisis alleen verschoert door de snelle daling der goederenprijzen. Maar ook al zouden de kapitalisten zich van alle "overtollige" goederen ontdoen, bijvoorbeeld, door ze in zee te smijten, dan was daarmee de crisis niet opgeheven, omdat de oorzaak op ander terrein ligt, omdat 't gaat om de uitbuitingsgraad bij de geldende stand der techniek, zoodat groote STRUCTUURVERANDERINGEN in de samenstelling van het akpitaal tot stand moeten komen.

In 't bijzonder in de tegenwoordige tijd, nu we zooveel hooren over de "doods crisis" van het kapitalisme, van de "eind-crisis" waarin we ons zouden bevinden, is het van belang, het wezenlijke karakter van een crisis, ook van de huidige, in 't oog te houden. Wie dat niet doet, zal voor allerlei ontgoochelende verrassingen komen te staan ten opzichte van de maatregelen, waarmee de heerschende klassen zich staande trachten te houden en ten opzichte van de verdere ontwikkeling van het kapitalistische systeem. Men verwacht de "absolute" ineenstorting, zonder zich nader te realiseeren, wat dit beteekent en men moet dan telkens opnieuw vaststellen, dat het kapitalisme taaiër is dan men dacht, omdat de "absolute" ineenstorting niet komt. Want een groot deel van het economische leven blijft altijd functioneeren. De overgang van kapitalisme naar communisme is daarom geen automatisch proces, maar blijft altijd aan de graad van bewustwording der arbeidende klassen gebonden. Juist daarom is een onverzoenlijke, principieële propagandâ noodzakelijk.

Uitgaande van de grondslag der akpitalistische maatschappij, de rentabiliteit van het kapitaal, willen we nu verschillende vraagstukken van de tegenwoordige en van de komende tijd aan een korte beschouwing onderwerpen.

a. De omvang der crisis.

De huidige crisis overtreft alle voorafgaande in omvang. De oorzaak daarvan ligt in de voortdurend verder gaande sociale van de maatschappelijke arbeid. Ieder afzon-

derlijk bedrijf werd steeds meer een radertje in het groote geheel. Vòòr het brood door ons geconsumeerd wordt, heeft de halve wereld er aan gewerkt. De Canadeesche boer heeft het graan verbouwd, de meelfabrieken in Winnepeg hebben het gemalen, de spoorwegen hebben het meel vervoerd, de trans-atlantische stoomers hebben 't hierheen gebracht, de bootwerkers hebben het gelost, de bakkerijen hebben het verwerkt, enz., enz., enz. De heele wereld is verbonden tot één groote werkplaats. Daardoor hebben de crisissen bij de tegenwoordige specialisatie een INTERNATIONAAL KARAKTER.

Maar ook nationaal nemen ze door de specialisatie in omvang toe. Met de ontwikkeling der internationale goederenhandel ontwikkelden verschillende bezigheden, die vroeger door de fabrikant zelf werden verricht, tot afzonderlijke maatschappelijke functie's, die door afzonderlijke organen behartigd worden. Zoo ontstonden de groote handelmaatschappijen, het boekhoudings- en bankapparaat, waarin duizenden van de door het grootbedrijf platgedrukte en verproletariseerde middenstand tot loonarbeiders, tot "hoedenproletariërs", een bestaan vonden. Een crisis slingert ook van hen duizenden in het werklozenleger, zoodat de specialisatie van de maatschappelijke arbeid de omvang van de crisis ook naar deze richting uitbreidt.

Dan is de groote uitbreiding van het moderne staatsapparaat nog een factor, die de omvang der crisis doet toenemen. Duizenden en duizenden loonarbeiders met en zonder "hoed", zijn in dienst van de staat, terwijl de bronnen, waaruit de staatsuitgaven gevoed worden, uit 't bedrijfsleven komen. Een crisis schudt daarom ook ernstig aan de fundamenten van het staatsgebouw. De staat moet "bezuinigen", allerlei werkzaamheden tot stilstand brengen en zoo duizenden loonarbeiders bij het werklozenleger inrijen.

Ten slotte wijzen we nog op het toenemen van de omvang der crisissen door de veranderingen, die zich in het boerenbedrijf voltrokken hebben. Vroeger voerde de boer een tamelijk "zelfstandig" bestaan, doordat hij voor 't grootste deel z'n eigen product verbruikte, en alleen z'n overschot op de markt bracht. Nu is de boer geheel tot de warenproductie overgegaan. Hij is in de productie gespecialiseerd en verkoopt z'n geheele product. Evenals ieder ander moet hij nu alles, wat hij voor z'n onderhoud nodig heeft, koopen. Voor de verkoop van z'n producten is hij geheel van de markt afhankelijk en de ineensstorting van de prijzen, die de overaccumulatie begeleidt, ruineert hem, zoodat tegenwoordig de heele "boerenstand" in een crisis wordt meegesleept.

Dit zijn de voornaamste factoren, die de crisissen een steeds grootere omvang doen aannemen. In 't algemeen gesproken is het dus de voortdurende omwenteling in de sociale verhoudingen, die door de veranderingen in de productie (door specialisatie) ontstaan. 't Maatschappelijk arbeidsproces wordt steeds meer één ononderbroken geheel, waarbij iedere deelwerkzaamheid van de andere afhankelijk is. En daarmee worden ook alle menschen onderling afhankelijk, zoodat de crisis de heele samenleving gaat omvatten en de heele wereld uit haar voegen rukt. Hoe verder het kapitalisme zich ontwikkelt, des te ernstiger bedreigt het daarom de heele samenleving, des te grooter rampen van verhongering en verwildering brengt het over de menschheid.

Vele arbeiders leiden uit de enorme omvang der huidige crisis, nu over de heele wereld millioenen zonder dak boven het hoofd als vagebonden langs de wegen zwerven, af, dat de "eind-crisis" voor het kapitalisme gekomen is. Maar uit de enorme omvang